

Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Kullanımına Yönelik Bir Değerlendirme

Tuğba Yaman¹, Selçuk Beşir Demir²

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; yapılandırmacı eğitim sisteminin uygulanmasına rehberlik eden öğretmen kılavuz kitaplarının, sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kullanım durumlarını belirlemek ve kullanımı üzerinde etkili olan olumlu ve olumsuz faktörleri incelemektir. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmada katılımcılar; amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmanın veri toplama aracı gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakat formudur. Araştırma sürecinde tüm mülakatlar ve gözlemler kayıt altına alınmıştır. Araştırmada her bir transkript, satır-satır analiz yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir. Gözlem ve mülakat verilerinin yorumlanması sürecinde endüktif betimsel analiz, içerik analizi ve sürekli karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda; 1. Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından öğretmen kılavuz kitabını kullanım durumu, 2. Öğretmen kılavuz kitaplarının kullanımı üzerinde etkili olan faktörler, olmak üzere iki temaya ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretmen kılavuz kitabı, yapılandırmacılık

An Assessment of the Uses of Teacher's Social Studies Guidebooks

ABSTRACT

This present study aims to determine whether guides for the practice of the constructivist teaching system are used by social studies teachers, with an additional analysis made of their positive and negative aspects. The study was carried out pursuant to the design of case study method that is one of the qualitative research methods. Among the purposeful sampling methods, the typical case sampling method was used in the study. In the research, observation and semi-structured interview form were used as a data collection tool. All the interviews and observations were recorded throughout the research. Each transcript in the research was analyzed by using line by line analysis approach. Inductive descriptive analysis, content analysis and the constant comparison technique were used in the interpretation of the observation and interview data. As a result of data analysis, two themes were revealed: the use of teacher's guide book by social studies teachers and the factors that affect teachers' use of teacher's guide book

Keywords: Social studies, teacher's guidebook, constructivism

1. GİRİŞ

Çağdaş dünyanın kabul ettiği birey, kendisine aktarılan bilgileri aynen kabul eden, yönlendirilmeyi ve biçimlendirilmeyi bekleyen değil; bilgiyi yorumlayarak anlamın yaratılması sürecine etkin olarak katılanlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu amaç doğrultusunda Türkiye'de de yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının benimsenmesiyle birlikte bireylerde bu yönde bir gelişmenin olması beklenmektedir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, e-posta: tugbayaman60@gmail.com

² Yrd. Doç. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta: sbesdem@hotmail.com

Yapılandırmacı öğrenmede bilginin öğrenen tarafından alınıp kabul görmesi değil, bireyin bilgidен nasıl bir anlam çıkardığı ve bilgiyi nasıl ürettiği önemlidir. Bilgi, öğrenenin var olan değer yargıları ve yaşantıları tarafından üretilir (Şaşan, 2002). Yapılandırmacıdaki amaç, üst düzey bilişsel becerilerin oluşturulması ve öğrenmelerin kalıcılığının sağlanmasıdır (Demirel, 2005; MEB, 2005; Şaşan, 2002).

2005 yılında hayata geçirilen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı gerek yapılandırmacı anlayışı yansıtmaması, gerekse sosyal bilgileri disiplinler arası bir anlayışla yeniden ele alması gibi nedenlerden ötürü önem arz etmektedir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012:608). Bu programın hazırlanmasında Avrupa Birliği uyum sürecinin yanı sıra, bilim ve teknolojide meydana gelen değişiklikler, küreselleşme, sosyal bilgiler öğretimine yönelik yapılan akademik çalışmaların sonuçları gibi birçok faktörün etkili olduğu vurgulanmıştır (MEB, 2005). Programa bakıldığında sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili önemli değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Program; yapılandırmacı öğrenme anlayışı etkisinde, Amerika'da Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) tarafından belirlenen tematik yaklaşımdan ilham alınarak, farklı sosyal bilgiler yaklaşımlarını bünyesinde barındıran, disiplinler arası yaklaşımı yansıtan, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli kavram, beceri ve değerlerle donanmış etkin Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları yetiştirmek iddiasıyla yapılmıştır (Ata, 2006:71-83). Bu bağlamda programın vizyonu değişmiş “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek” olarak belirtilmiştir (Ata, 2006:73).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın bir diğer açılımı modern öğretim strateji, yöntem ve tekniklere açık olmasıdır. Programın ünite şemalarında ve program kılavuz kitaplarında etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Kılavuz kitaplarda öğretmenlere modern öğretim strateji, yöntem ve teknikleriyle ilgili bilgiler verilmiş, bu etkinlikleri nasıl uygulayacakları yönergeler yardımıyla açıklanmıştır. Program içerisinde öğretim teknolojilerini temel alan bilgisayar destekli öğretim, internet, film ve belgesellerin eğitim öğretimde kullanılmasının yanı sıra, sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları, problem çözme, altı şapkalı düşünme, analogi, drama, beyin fırtınası, ders içerisinde gazete, bülten haberleri, afiş ve posterlerin kullanılması gibi birçok yöntem ve teknik ele alınmıştır. Böylece teorinin uygulamaya nasıl yansıtacağı öğretmenlere gösterilmiş ve öğretmenlerin bu etkinlikleri temel alarak yeni etkinlikler geliştirmesine olanak sağlanmıştır. Bu doğrultuda, öğretmen kılavuz kitapları, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının ilkeleri doğrultusunda nasıl uygulanması gerektiğine dair öğretmenlere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabının içerisine ders kitabı yerleştirilmiş ve konuya ilişkin olarak öğretmenlerin hangi kaynaklardan yararlanabileceği gösterilmiştir. Ayrıca işlenecek olan konuyla ilgili etkinliğin öğrenci çalışma kitaplarının hangi sayfasında yer aldığını gösteren ipuçları ile öğretmenlerin dersi nasıl işleyecekleriyle ilgili yönergelere de yer verilmiştir (Kaymakçı, 2009:1542).

Yapılandırmacı eğitim sisteminin önemli bir parçası olan öğretmen kılavuz kitapları hakkında yapılan araştırmalar incelendiğinde; Akkocaoğlu (2009) yapmış olduğu araştırmada, Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı'nın; öğrenilenlerin günlük hayata aktarımını sağlama yönünde yeterince etkili olmadığına, tartışmaya, işbirliğine ve problem çözmeye yönlendirecek yöntem ve teknikleri içermesi bakımından yeterli olmadığına, öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabında daha çok sözel ve görsel zekâ alanlarına hitap eden etkinlikler bulunduğu, diğer zekâ alanlarına ilişkin etkinlikler bakımından kitapların eksik kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Alkış-Küçükaydın (2013) da araştırmada, Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın araştırmaya sevk edici nitelikte olmadığı, ölçme değerlendirmede yeterli olmadığı, yönergeler sunmada başarısız olduğu ve yöntem teknikler konusunda hatalarının fazla olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Demirci (2009) Müzik Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı içeriğinin öğretim programındaki konuların içeriğine göre oluşturulmadığı; öğretmen kılavuz kitabında yer alan konuların işlenişinde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin öğretmenler tarafından başarılı bulunduğu, karşılaşılan bazı sorunlar giderildiği takdirde uygulamada çok daha iyi sonuçlar elde edilebileceği, öğretim yöntem ve tekniklerinin öğrencilerin aktif rol almalarını sağlayacak biçimde ve düzeyde hazırlanmış olduğu, kılavuz kitaptaki konulara ilişkin etkinliklere yeteri kadar yer verildiği, belirlenen amaç ve hedeflere uygun bir biçimde hazırlandığı sonucuna ulaşmıştır. İlik (2011) araştırmasında, Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın, öğrenenleri güdüleyecek ve onların ilgilerini çekecek öğrenme yaşantılarına imkân sağlaması, öğrenenlerin günlük hayatla ilişkili ve günlük hayata aktarılabilir olması, öğrenenlerde problem çözme becerisinin geliştirilmesine imkân sağlaması, öğrenenlerin yaratıcı yönlerini ve yaratıcı düşünme becerisini geliştirmeye imkân sağlaması, öğrenenleri araştırma yapmaya yönlendirmesi ve hedefe ulaşmada kullanılan çeşitli kaynakları (bilgi teknolojileri, şekil, grafik...) kullanmasına yardım etmesi, öğrenenlerin duygusal gelişimlerini dikkate alma ve çok yönlü bir duygusal gelişime imkân sağlama, öğrenenlerin duygu ve düşüncelerini çeşitli yollarla sergilemesine imkân vermesi ve dili etkili bir şekilde kullanması ölçütleri bakımından olumlu sonuçlara ulaşmıştır. Şimşek-Özkan (2011) yaptığı çalışmada, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan kazanımlar incelendiğinde verilen kazanımların daha çok bilgi ve ilkeleri ezberlemeye ve hatırlamaya dönük olması, yorumlama ve anlamlandırma faaliyetlerinden uzak kalması bu durumun yapılandırmacı anlayışla örtüşmediği, öğretmen kılavuz kitabında yer alan etkinlik seçeneklerinin sadece dersin işleniş bölümüne yönelik olarak bulunması, hazırlık ve değerlendirme basamaklarında kullanılmamasının yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Toraman (2010) öğretmenlerin, öğretmen kılavuz kitaplarını kullanmaya yönelik kararsız tutumlara sahip oldukları, öğretmen kılavuz kitaplarının karışık olduğu, kılavuz kitaptaki bazı etkinliklerle kazanımların bire bir örtüşmediği sonucuna ulaşmıştır. Ülker (2012) çalışmasında, Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın, ünitelendirilmiş yıllık plan taslağı ve yapılandırmacı yaklaşım esaslı öğretim programı ile ilgili ayrıntılı bilgileri ve öğretmenin ön bilgisini genişletecek, dersi işleme sürecinde kullanılacak yönerge ve metotlar ve bunlarla ilgili açıklamaları tamamen kapsamayan tutarlılıkta olduğuna, öğretim sürecinin, öğretmenin rehberliğinde, öğrencinin merak, muhakeme yapma, bağımsız düşünme ve kıyaslama gibi yöntemlerle sonuç çıkarmasına yardım eden, bilimsel düşünceleri tartışma fırsatı sağlayan probleme dayalı öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme, örnek olay incelemesi gibi yöntemlerle yapılmasına yönelik içeriğin kısmen tutarlı düzeyde yer verildiğine, öğrencilerin yanlış kavramaları düşünme ve yeniden gözden geçirmesine yardımcı olacak yansıtıcı ve eleştirel düşünmeyi teşvik eden önerilerin yeterli tutarlılıkta sunulmadığına, yapılandırmacı yaklaşım esaslı öğrenme kazanımlarının değerlendirilmesinin, sürece dayalı yapılmasını sağlayacak tutarlılıkta olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım (2011) yapmış olduğu çalışmada, Matematik Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın kullanımını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmediği, kılavuzda yer alan ders kitabı ve çalışma kitabı örnekleri, etkinlikler ve yönergelerin dizilişlerinin öğretmenler için uygun olmadığı, kılavuz kitap kapağının matematik branşı için uygun olmadığı, sayfa tasarımının karışık olduğu, sayfada çok fazla öge bulunduğu ve bu kalabalığın öğretmenlerde dikkat dağınıklığına sebep olduğu; öğretmen kılavuz kitabında yer alan içindekiler tablosu, kaynakça ve sözlüğün öğretmenlerin kullanımını kolaylaştırdığı, ilköğretim 6.sınıf matematik dersi öğretmen kılavuz kitabının 6.sınıf matematik dersi öğretim programının genel amaçları ile tutarlı olarak hazırlandığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmalara konu olan öğretmen kılavuz kitapları genel olarak yapılandırmacı eğitim sistemine uygunluğu bakımından incelenmiş ve öğretmen kılavuz kitaplarının var olan programla uyumlu olması, bilimsel yöntemler doğrultusunda hazırlanması, bilginin gelişimi ve değişimi ile birlikte sürekli olarak güncellenmesi gerektiği üzerinde önemle durulmuş; öğretmen kılavuz kitapları şekil, biçim ve içerik bakımından da incelenmiştir. Alanyazında farklı branşlara ait öğretmen kılavuz kitapları ile ilgili araştırmalara sıklıkla rastlanılmasına rağmen Sosyal Bilgiler Dersi

Öğretmen Kılavuz Kitabı ile ilgili ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmen Kılavuz Kitaplarının kullanım durumuna yönelik yapılan çalışmalar yeterli görülmemektedir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı; yapılandırmacı eğitim sisteminin uygulanmasına rehberlik eden öğretmen kılavuz kitaplarının sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kullanım durumlarını incelemek ve kullanımı üzerinde etkili olan olumlu ve olumsuz faktörleri belirlemektir.

Her yıl binlerce adet öğrenci ders ve çalışma kitabın yanında öğretmen kılavuz kitapları da basılmaktadır. Öğretmen kılavuz kitaplarının basımı için harcanan para ve emek düşünüldüğünde, bunların öğretmenler tarafından kullanılıp kullanılmadığının, öğretim sürecine katkısı ve verimin belirlenmesi önem arz etmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Araştırma; yapılandırmacı eğitim sisteminin uygulanmasına rehberlik eden öğretmen kılavuz kitaplarının sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kullanım durumlarını tespit etmek amacı ile bir nitel araştırma deseni olan durum çalışması deseni ile yürütülmüştür. Durum çalışması; özellikle değerlendirme süreçleri gibi birçok alanda kullanılan, araştırmacının bir durum, sıklıkla da bir programı, olayı, eylemi, süreci ya da bir veya daha fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma desendir. Durumlar zaman ve eylemle sınırlı olup, araştırmacılar uzun bir zaman süresince çeşitli veri toplama yöntemleri kullanarak detaylı bilgi toplarlar (Creswell, 2013).

Durum çalışması araştırması gerçek yaşamın, güncel bağlam ya da ortamın içindeki bir durumun araştırılmasını gerektirmektedir (Yin, 2009). Durum çalışması araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür. Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlanmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2014). Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından öğretmen kılavuz kitaplarının kullanım durumlarını tespit etmek ve var olan durumu derinlemesine resmedebilmek amaçlandığından; araştırma süreci durum çalışması desenine uygun olarak yürütülmüştür.

2.2. Katılımcılar

Bu çalışmada, Sivas il merkezindeki bir ortaokulda görev yapan 2 sosyal bilgiler öğretmeni çalışma grubunda yer almaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada derinlemesine bulgulara ulaşmak için Patton, (2014) tarafından belirtilen yöntemler doğrultusunda katılımcı sayısı, branşı sosyal bilgiler olan 2 öğretmen ile sınırlanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların hizmet süresi 20 ile 30 yıldır. Araştırmada gizlilik ilkesine uygun olarak katılımcıların her birine birer takma ad (rumuz) verilmiştir. Öğretmenler, K1 ve K2 olarak rumuzlandırılmıştır. Katılımcılar ile ilgili ayrıntılı bilgi tablo-1 de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin bilgiler

Rumuz	Cinsiyet	Branş	Hizmet Süresi	Hizmet Yeri
K1	Erkek	Sosyal Bilgiler	20	İl Merkezi
K2	Erkek	Sosyal Bilgiler	30	İl Merkezi

2.3. Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırmada, durum çalışmasında başlıca veri toplama araçlarından olan gözlem ve mülakat kullanılmıştır. Araştırmada, araştırmanın amacına uygun olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretmen kılavuz kitaplarını kullanım durumları, nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden olan yapılandırılmış gözlem formu ve gözlemlere dayalı olarak oluşturulmuş yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat formu kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılandırılmış gözlemler sırasında öğretmenin; öğretmen kılavuz kitabında yer alan kazanımı aktarması, öğretmen kılavuz kitabında yer alan ders işleniş sürecini takip edip etmediği, öğretmen kılavuz kitabında yer alan derse yönelik örneklerin verilip verilmediği temel konuları oluşturmuştur. Gözlemler toplam 4 haftada ikişer ders saatine katılarak gerçekleştirilmiştir.

Gözlem verilerine dayalı olarak araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formu; katılımcıların mülakat esnasında verdikleri cevapların altında yatan nedenleri derinlemesine irdeleyebilmek ve sürece bağlı olarak katılımcılara yeni sorular yöneltebilmek ve özellikle de gözlem esnasında elde edilen verilerin nedenlerini ilgili katılımcıların gözüyle değerlendirebilmek için tercih edilmiştir. 55 dakika 16 saniye süren mülakatlar esnasında özellikle katılımcılara sınıf içinde elde edilen gözlem verilerine dayalı olarak niçin “.....” şeklinde dersin işlendiği, sınıf içi yapmış olduğu “.....”nın nedenini ayrıca mülakat esnasında öğretmen kılavuz kitaplarının kullanımına ve öğretmen kılavuz kitabında yer alan ders işleme sürecine yönelik sorular yöneltilmiştir. Çalışmada, verilen cevapların derinlemesine irdelenebilmesi için katılımcılara, katılımcıların görüşleri doğrultusunda derinlemesine neden ve sonuçlara ulaşabilmek için ek sorular da yöneltilmiştir.

Mülakat formu geliştirirken temelde gözlemler referans alınmıştır. Gözlem verileri doğrultusunda hazırlanan taslak mülakat formu soruları, nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman bir alan eğitimcisi tarafından ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Uzman görüşü doğrultusunda, mülakat soruları özellikle araştırmanın amacı ve gözlem verileri doğrultusunda yeniden şekillendirilmiştir. Son olarak mülakat formunda yer alan sorular; dil ve anlatım, akıcılık, anlam, bağlam hususları dikkate alınarak süreç içinde yeniden düzenlenmiştir.

Araştırmada mülakatlar, çalışmayı olumsuz etkilemeyecek sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde gerekli resmi izinler alınmış ve katılımcılara araştırma konusu hakkında bilgi verilmiştir. Mülakatlar yapılmadan önce katılımcılara kişisel ve mesleki bilgilerin saklı tutulacağı ve katılımcılar için ayrı ayrı rumuz (takma ad) kullanılacağı belirtilmiştir. Böylece katılımcıların rahat, samimi ve doğru bir şekilde sorulara yanıt vermelerine olanak sağlanmaya çalışılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

2.4.1. Gözlem ve Mülakat Dökümleri

Araştırma sürecinde periyodik olarak yapılan gözlemler doğrudan yazılı hale dönüştürülmüştür. Katılımcılarla yüz yüze yapılan mülakatlar ise ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir ve elde edilen veriler Microsoft Word programında aynen yazıya geçirilerek metne dönüştürülmüştür. Daha sonra bu metinler katılımcılara gösterilerek kendi beyanları olduğu teyit ettirilmiştir.

2.4.2. Verilerin Kodlanması

Veriler kodlanmadan önce iki araştırmacı tarafından gözlem ve mülakat verilerinin dökümü olan transkriptler satır satır okunmuştur. Bununla beraber araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan boyutlar saptanmış ve her bir boyutun ne anlam ifade ettiği belirlenmeye çalışılmıştır. Kodlamalarda katılımcılar tarafından ifade edilen kelime ve kavramlar kod olarak kullanılmıştır. Ancak katılımcıların kullandıkları kelime ve kavramların kodlama sürecinde yetersiz kaldığında durumu/düşünceyi en iyi ifade edebilecek başka kavramlar kod olarak araştırmacılar tarafından belirlenmiştir. Verilerin kodlanmasında, Patton (2014) tarafından ifade edilen satır-satır analiz (line

by line analysis) yaklaşımı kullanılmıştır. Bir kelime, kelime öbekleri veya bir cümle veri analizi için bir birim teşkil etmiştir.

2.4.3. Yorumlama Teknikleri

Gözlem ve mülakat verilerinin yorumlanması sürecinde endüktif betimsel analiz, içerik analizi ve sürekli karşılaştırma tekniği kullanılmıştır (Marshall & Rossman, 2011). Betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak için sık sık doğrudan alıntılara yer verilmiştir. İçerik analizinde ise veriler öncelikle bölümlere ayrılmış ve bu bölümler incelenerek karşılaştırılmıştır. Daha sonra bu bölümlerden anlamlı kavramlar oluşturup aynı kavramları çağrıştıran kodlar ortak kategori altında birleştirilmiştir. Son aşamada verilerden çıkan temalardan anlam bütünlüğü sağlanıp yorumlama yoluna gidilmiştir.

2.5. Araştırmada İnanırlılık, Aktarılabirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik

Araştırmada inanırlılığı artırmak için ilgili alanyazın incelenmiş, konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturularak gözlem ve mülakat formu geliştirilmiştir. Çalışma grubuyla yapılan gözlem ve mülakatlar yazılı hale dönüştürülmüş, mülakatların yazılı dökümlerinin doğruluğunun teyit edilmesi için yazılı metinler katılımcılar tarafından incelenmiştir. Çalışma grubuyla yapılan tüm mülakatlar ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Araştırma süresince elde edilen tüm veriler, araştırmacılar ve nitel araştırma yöntemlerine hâkim bir alan eğitimcisi tarafından değerlendirilip, ayrı ayrı kodlanmış ve tüm kodlamalar arasında genel anlamda görüş birliği sağlanmıştır. Araştırmanın her aşaması okuyucuya ayrıntılı olarak sunulmuştur. Sürecin tüm öğelerinin okuyucunun gözünde canlanması için raporlaştırma aşamasında ayrıntılı betimlemeler ve sınıf içi örnekler kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmacılar toplanan betimsel verilerin benzer bağlamdaki çalışma gruplarına transfer edilebileceği kanaatindedir. Araştırmanın tutarlılığını artırmak için bulguların tamamı yorum ve genelleme yapılmadan okuyucuya sunulmuştur. Araştırma sürecinde elde edilen tüm veriler, araştırmacılar ve nitel araştırma yöntemlerine hâkim bir alan eğitimcisi tarafından değerlendirilip, ayrı ayrı kodlanmış ve tüm kodlamalar arasında genel anlamda görüş birliği sağlanmıştır. Araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak için, süreç içinde elde edilen ham veriler ve kodlamalar ilgililerin inceleyebilmelerine imkân sunmak için araştırmacılar tarafından saklanmaktadır.

3. BULGULAR

Verilerin analizi sonucunda;

1. Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından öğretmen kılavuz kitaplarının kullanım durumu,
 2. Öğretmen kılavuz kitaplarının kullanımı üzerinde etkili olan faktörler,
- olmak üzere iki temaya ulaşılmıştır. Bu iki tema birbirleriyle doğrudan ilişkilidir.

3.1 Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Tarafından Öğretmen Kılavuz Kitabının Kullanım Durumuna Yönelik Bulgular

Araştırmada periyodik olarak yapılan gözlemler sırasında K1 tarafından üç farklı kazanım için de öğretmen kılavuz kitabını kullanmadığı belirlenmiştir. Ayrı ayrı zamanlarda sekiz saat boyunca gerçekleştirilen gözlemler sırasında K1 tarafından öğretmen kılavuz kitabında yer alan hazırlık sorularına yer verilmediği gibi giriş, geliştirme ve pekiştirme kavramları üzerinde durulmamıştır. K1 tarafından kitapta belirtilen öğretim süreci takip edilmeyerek, yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına nazaran davranışçı bir yaklaşımla, öğretmen merkezli bilgi ve ezber odaklı, sunuş yoluyla öğretim stratejisine bağlı olarak sadece düz anlatım ve soru-cevap yönteminin kullanıldığı, öğretmen kılavuz kitabında yer alan öğretim tekniklerine yer verilmediği gözlenmiştir. Mülakat esnasında kendisine “öğretmen kılavuz kitabını kullanıp kullanmadığı” sorulduğunda, “Öğretmen kılavuz kitabını kullanmıyorum çünkü öğretmen kılavuz kitabının yararlı olmadığını düşünüyorum” şeklinde cevap

vermiştir. Kendisine “niçin öğretmen kılavuz kitabını yararlı bulmuyorsunuz” sorusu yöneltildiğinde “İlk zamanlar bana bir şeyler katıyordu fakat sonraları öğretmen kılavuz kitaplarında sürekli aynı şeylerin tekrarlandığını, yeni bir şeylerin olmadığını ve bunun da bana bir fayda sağlamadığını gördüm” şeklinde ifade etmiştir.

K1’e göre daha fazla öğretim teknolojileri ve materyallerden faydalanan K2, öğretmen kılavuz kitabında yer alan kavramlara, hazırlık sorularına, öğretim sürecine, ölçme-değerlendirme etkinliklerine, öğretmen kılavuz kitabında yer alan yönergelere uymamış olup, öğretmen kılavuz kitabını sadece ilgili kazanımı sınıf defterine yazmak için kullandığını belirtmiştir. K2’ye mülakat esnasında “öğretmen kılavuz kitabını kullanıp kullanmadığı sorulduğunda”, “Önceki yıllarda öğretmen kılavuz kitabından faydalandığı şimdilerde ise öğretmen kılavuz kitabını incelemeyi dahi zaman kaybı olarak nitelendirdiği” bulgusuna ulaşılmıştır. “Öğretmen kılavuz kitabını niçin zaman kaybı olarak görüyorsunuz” sorusuna ise “Öğretmen kılavuz kitabında ne yazdığını biliyorum, işe yaramaz.” şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcılar mülakat esnasında öğretmen kılavuz kitabıyla ilgili olarak “işe yaramaz”, “boş” “anlamsız” “kâğıt yığını”, “yararsız” şeklinde betimlemelerde bulunmuştur. İlgili betimlemeler incelendiğinde öğretmen kılavuz kitaplarına yönelik katılımcılarda olumsuz bir tutumun ve algının var olduğunu söylemek mümkündür.

3.2 Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Kullanımı Üzerinde Etkili Olan Faktörler

Gözlemler ve mülakatlar esnasında öğretmen kılavuz kitabından yararlanılmadığı belirlenen K1 ve K2’nin mülakatlar esnasında da kendisine öğretmen kılavuz kitabından yararlanıp yararlanmadığı sorulduğunda kendileri de gözlem verilerine paralel olarak öğretmen kılavuz kitabından yararlanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun nedenleri sorgulandığında; programda yer alan kazanımların öğretmen kılavuz kitabındaki yönergelerle göre işlenmesi durumunda “zamanın yetmeyeceğini” vurgulama arzusu güden K1 ve K2 öğretim programının içeriği, öğretmen kılavuz kitabı ve ders süresi arasındaki üçlü dengenin uyumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu üçlü ilişkinin ne anlama geldiğine yönelik sorular yöneltildiğinde öğretmenler programdaki kazanımların yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına uygun olarak işlenebilmesi için gerekli ders süresinin ayrılmadığını, öğretmen kılavuz kitabı takip edildiği durumda programın yetmeyeceğini iddia etmişlerdir. Öğretmen kılavuz kitabından yararlanılmamasının diğer nedeni ise öğretmen kılavuz kitabı içeriğinin eksikliklerinden kaynaklandığı iddia edilmiştir. Katılımcılar tarafından öğretmen kılavuz kitaplarının özensiz olarak, öğretmene rehberlik etmekten uzak hazırlandığı, böyle öğretmen kılavuz kitapları ile sıklıkla karşılaşıldığı, bu nedenle öğretmen kılavuz kitabına bakma gereği duymadığı bir diğer deyişle içerik eksikliğinin öğretmenlerde önyargı duygusunu oluşturduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

K1 öğretmen kılavuz kitabın öğretmeni yönlendirmek yerine kafasını daha fazla karıştırdığını iddia ederken ve K2 ise kılavuz kitaplarının kendilerine ilgili kazanımı hangi yöntem veya yöntemlerle işleneceği ve kazanıma ve ilgili yönteme dayalı olarak dersin hangi aşamalar takip edilerek yürütüleceği noktasında rehberlik etmediğini belirtmiştir. K1 öğretmen kılavuz kitabın kendilerine “ders kitabından şu hazırlık sorusunu okut, şu resmi incelettir” şeklinde önerilerde bulunduğunu ve bu önerilerin sürekli tekrarlandığını belirterek nitelik ve rehberlik açısından sorunlu olduğunu vurgulama arzusu gütmüştür.

K1 rumuzlu katılımcı öğretmen kılavuz kitabının içerik olarak yetersiz kendisine rehberlik etmekten çok uzak olduğunu ve kendisine yeni bir şey katmadığını belirterek kılavuz kitapları son iki senedir okula dahi getirmediğini ifade etmiştir. K2 rumuzlu katılımcı ise kendisinin tabiriyle “teftiş olur” diye öğretmenler odasındaki dolabında tuttuğunu, sadece “gözlem yapılıyor” diye sınıfa getirdiğini içtenlikle ifade etmiştir. Kendisine niçin öğretmen kılavuz kitabından faydalanmıyorsunuz sorusu yeniden yöneltildiğinde “kılavuz kitapların kağıt israfı” olduğunu ve nitelik bakımından yetersiz olan kitapların “kes kopyala yapıştır” mantığı ile hazırlandığını iddia etmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına nazaran davranışçı öğrenme yaklaşımının kullanıldığı, öğretmen merkezli bilgi ve ezber odaklı, sunuş yoluyla öğretim stratejisine bağlı olarak sadece düz anlatım ve soru-cevap yöntemini kullanan öğretmenlerin, öğretmen kılavuz kitabından yararlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gözlemlere ve mülakatlara dayalı olarak yapılan bu araştırmada katılımcıların öğretmen kılavuz kitabında yer alan hazırlık çalışmalarına, ünite kapsamında uygulanması gereken ve öğretmen kılavuz kitabında belirtilen kavram öğretimi ile ilgili hususlara yer vermediği, yönergeleri takip etmedikleri belirtilen hususlar doğrultusunda öğretmen kılavuz kitabından yararlanılmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayvacı ve Er-Nas (2009) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin tamamının öğretmen kılavuz kitaplarını tam olarak uygulayamadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Göçer (2011) tarafından yapılan bir araştırmada öğretmenlere, öğretmen kılavuz kitabının kullanımına yönelik çeşitli sorular sorulmuş ve öğretmenler sürecin belli bir aşamasında da olsa öğretmen kılavuz kitaplarına başvurduklarını ifade etmişlerdir. Ancak elde edilen bulgulara göre öğretmenler, kılavuz kitaplarını çok sık kullanmamaktadırlar. Toraman (2010)'ın yaptığı çalışmada öğretmenlerin, öğretmen kılavuz kitaplarının kullanımına yönelik kararsız tutumlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Karamustafaoğlu (2006) öğretmen kılavuz kitaplarının kullanımı ile ilgili yaptığı bir araştırmada öğretmenlere öğretmen kılavuz kitaplarından faydalanıp faydalanmadıklarını sormuş ve öğretmenlerin verdiği cevap araştırmada en düşük ikinci puanı oluşturmuş yani öğretmen kılavuz kitaplarının etkili kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Hayırsever (2010)'ın yaptığı çalışmada bazı öğretmenler tarafından öğretmen kılavuz kitabının ünitelere ilişkin daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulduğunda tercih edildiği, sosyal bilgiler dersinde bir kılavuz kitaba gerek olmadığı ifade edilmiştir. Yapılan bu çalışmalar kılavuz kitaplarının etkili bir şekilde kullanılmadığını ortaya koymuş olup bu araştırmadan elde edilen sonucu destekler niteliktedir.

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda öğretmen kılavuz kitabında yer alan öğretim sürecine, ölçme değerlendirme etkinliklerine, öğretmen kılavuz kitabındaki yönergelere uyulmadığı sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin öğretmen kılavuz kitabından yararlanmamasının nedenleri ise öğretmen kılavuz kitabında yer alan birtakım eksikliklerin var olmasıdır. Tekeli-Yıldızhan (2010) çalışmasında öğretmen kılavuz kitabında; etkinliklerin tasarlanması ve kullanılabilirliği, yöntem ve tekniklerin kullanımı, ifadelerin anlaşılabilirliği ve görsel-fiziksel düzeni ile ilgili olarak eksiklerin bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Hayırsever (2010) yapmış olduğu araştırmada öğretmen kılavuz kitabının değerlendirilmesine ilişkin görüşleri alınan öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın öğrencilere temel becerilerin kazandırılmasında yetersiz olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Öğretmenlerin tamamı, öğretmen kılavuz kitabında, sadece konuların öğretilmesine ağırlık verildiği, ancak hangi becerinin ve nasıl kazandırılacağı, kazanımlar ve içerik ile nasıl ilişkilendirileceği boyutunun yetersiz kaldığını ve bu gibi eksikliklerin olduğunu vurgulamışlardır. Kulantaş (2007) tarafından yapılan bir araştırmada öğretmen kılavuz kitabının öğretmenlere yönelik rehber ilke ve yönergeler ile önerilen strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili açıklamalarda yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Tüm bu sonuçlar araştırmanın, öğretmen kılavuz kitaplarında bazı eksikliklerin var olduğu bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmada katılımcıların öğretmen kılavuz kitabından yararlanmamasının diğer bir nedeni ise; öğretmenlerin zihinlerinde var olan öğretmen kılavuz kitabının yeterince rehber olamadığı kanaatidir. Yıldırım (2011)'ın çalışmasında da öğretmen kılavuz kitabının, öğrenci başarısının değerlendirilmesinde öğretmene yeterince rehberlik etmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Göçer (2011)'in aynı çalışmasında öğretmenler, öğretmen kılavuz kitabının öğretmenlerin yaratıcılıklarını körelttiği, öğretmenleri hazırcılığa alıştırdığı görüşündedirler. Yine benzer bir sonuca Kulantaş (2007) tarafından yapılan araştırmada ulaşılmıştır. Söz konusu araştırmanın sonucuna göre öğretmenler, öğretmen kılavuz kitabının kendilerini sınırlandırdığı ve yaratıcılıklarını azalttığı görüşündedirler. Bu sonuçlar araştırmanın, öğretmen kılavuz kitaplarının yeterince rehberlik

etmediği bulgusunu desteklemektedir. Öğretmen kılavuz kitaplarının plansız ve özensiz hazırlandığına yönelik iddialar da katılımcıların öğretmen kılavuz kitabından yararlanmamasının nedenleri arasındadır. Bu sonuca benzer bir bulgu da Toraman (2010)'ın çalışmasında yer almaktadır. Söz konusu çalışmada öğretmen kılavuz kitapları öğretmenler tarafından plansız ve çok karmaşık bulunmuştur.

Araştırmada öğretim programının içeriğinin ve kazanımların belirlenen ders süresi içerisinde yapılandırıcı anlayışa uygun işlenemeyeceği, bir diğer deyişle öğretmen kılavuz kitabından yararlanılırsa ders süresinin yetmeyeceği iddiası katılımcıları öğretmen kılavuz kitaplarından uzaklaştıran faktörler olarak belirlenmiştir. Ayvacı ve Er-Nas (2009) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin, öğretmen kılavuz kitabını tam olarak uygulayamamalarının en önemli nedeni konu ve etkinlikler için önerilen sürenin yetersiz olmasıdır. Yıldırım (2011) tarafından yapılan araştırmada öğretmenler, öğretmen kılavuz kitabında yer alan alıştırmaya ve etkinlikler için ayrılan sürelerin yetersiz olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir. Toraman (2010) da çalışmasında etkinliklerin önerilen zaman diliminde yetişmediği sonucuna ulaşmıştır. Tekeli-Yıldızhan (2010)'ın yaptığı çalışmada da öğretmenler, öğretmen kılavuz kitabındaki etkinlikler için belirtilen sürenin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Erdoğan (2007) da yaptığı araştırmasında, öğretim programında araştırma ve değerlendirme süreci için ayrılan sürenin yeterli olması gerektiğini belirtmiştir. Yine elde edilen bu sonuçlar araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Araştırmadaki bu faktörlerin genellenebilir olup olmadığını belirlemek amacıyla nicel yöntem araştırmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak her yıl öğretmen kılavuz kitaplarının basımı ve dağıtımı için harcanan emek ve para dikkate alındığında, teorik amaçlar ile uygulama arasında kopukluğun olduğunu söylemek mümkündür. Mevcut sonuçlardan hareketle kitaplarının içerik, amaç, beklenti ve üstelenecekleri misyon bakımından karar vericiler ve politika geliştiriciler tarafından yeniden titizlikle ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akkocaoğlu, N. (2009). *MEB ilköğretim 5. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına uygunluğunun incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2) 605-626.
- Alkış-Küçükaydın, M. (2013). *İlköğretim 3.sınıf Türkçe ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitabının yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına uygunluk düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Ata, B. (2006). *Sosyal bilgiler öğretim programı, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: Yapılandırıcı bir yaklaşım* (Edt: Öztürk, C.). Ankara: Pegem Akademi.
- Ayvacı, H. Ş. ve Er-Nas, S. (2009). Öğretmen kılavuz kitaplarının yapılandırıcı kurama göre öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3 (2) 212-225.
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni* (ÇevEdt: Demir, S. B.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel araştırma yöntemleri* (ÇevEdt: Bütün, M. ve Demir, S. B.). Ankara: Siyasal Kitap.
- Demirci, B. (2009). *2006 ilköğretim müzik dersi 6. sınıf öğretim programı, öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitaplarının uygulamadaki görünümüne yönelik değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ö. (2005). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (8. Baskı.). Ankara: PegemAkademi.
- Erdoğan, M. (2007). Yeni geliştirilen dördüncü ve beşinci sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programının analizi: Nitel bir çalışma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2) 221-259.
- Göçer, A. (2011). İlköğretim ikinci kademe Türkçe öğretmen kılavuz kitaplarının işlevselliğinin belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16) 154-164.
- Hayırsever, F. (2010). *Sosyal bilgiler ders, öğretmen kılavuz ve öğrenci çalışma kitaplarının sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılması hedeflenen temel beceriler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- İlik, M. (2011). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabının yapılandırmacı öğrenme anlayışına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisan tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Karamustafaoğlu, O. (2006). Fen ve Teknoloji öğretmenlerinin öğretim materyallerini kullanma düzeyleri. *Bayburt Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1) 90-101.
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi?. *Gazi Eğitim Dergisi*, 29(5) 1530-1545.
- Kulantaş, N. (2007). *4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan ders ve öğrenci çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarının öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2011). *Designing qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- MEB. (2005). *İlköğretim 1-5. sınıflar programları tanıtım el kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mills, G. E. (2003). *Action research a guide for the teacher researcher* (2nd. ed.). Boston: Pearson Education.
- Patton, Q. M. (2014) *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (ÇevEdt: Bütün, M. ve Demir, S. B). Ankara: Pegem Akademi.
- Şaşan, H. H. (2002). Yapılandırmacı öğrenme. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 74-75, 49-52.
- Şimşek-Özkan, Z. (2011). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının yapılandırmacı anlayışa uygunluğunun incelenmesi (6. sınıf örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tekeli-Yıldızhan, N. (2010). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Toraman, F. (2010). *İlköğretim 1. kademedeki görev yapan sınıf öğretmenlerinin kılavuz kitabı kullanmaya yönelik tutumları (Kırıkkale ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ülker, M. (2012). *Medya okuryazarlığı dersi öğretmen kılavuz kitabının öğretim programı ile tutarlılığının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, E. (2011). *İlköğretim altıncı sınıf matematik dersi öğretmen kılavuz kitabına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.